

Den ekonomiskt utnyttjade konstnären

Var drar jag gränsen: hur länge ska jag förväntas göra konstnärliga uppdrag gratis? Jag tänker här framför allt i egenskap av utställare.

Hej Magnus,

En av årets mörkaste månader är slut och via väderleksrapporten får jag höra att november erbjudit Stockholmsområdet två timmar av sol. Att arbeta som konstnär innebär många friheter, men en frihet arbetet inte uppfyller är den ekonomiska. Speciellt i början av karriären är glimtar av solljus lika främmande som i den gråmulna novembermånaden i vår huvudstad. Snarare än att pengar kommer in i kassan, så sinar den långsamt. Så du kämpar vidare i mörkret och håller dig krampaktigt fast vid konstnärsdrömmen. Du söker diverse utställningar och deltar i ett antal seminarier. Ju mer du kämpar, desto mer lider du ekonomiskt. Ju mer positiva besked du får, desto fattigare blir du. Att ansöka om en utställning kostar pengar, att delta i en utställning kostar pengar, att skicka konstverk till utställningen kostar pengar, att besöka den utställning som du deltar i kostar pengar och att skapa konstverk som ska vara med i utställningen kostar pengar. Ändå förväntas du jubla när du får det där sällsynta glädjebeskedet om att ditt verk tagits in. Ta den prestigefyllda Liljevalchs Vårsalong till exempel. För att söka till Vårsalongen måste du betala 300 kronor (2014 ansökte 2 291 konstnärer vilket inbringade Liljevalchs 687 300 kr direkt hämtade ur konstnärernas plånböcker) och antas du till utställningen ska du själv stå för fraktkostnaderna. Du har även den danska internationella Förårsudstillingen på Kunsthall Charlottenborg, som tar ut en anmälningsavgift på 700 kronor. Sedan finns den nyinrättade Nordisk Salong på Dunkers Kulturhus. Här tas en anmälningsavgift på 350 kronor och om ditt verk väljs ut måste du glatt betala ytterligare 150 kronor. Detta ska täcka produktionskostnaderna av utställningskatalogen – som du förvisso får tre exemplar av.

Det tycks finnas oändligt många utställningsmöjligheter om du besöker sidor som wooloo.org och callforentry.org. Men du bör vara aktsam eftersom de flesta tar ut en anmälningsavgift, i likhet med de salonger jag nämnt ovan. Runt 250 kronor tycks vara standard, vilket kan tyckas överkomligt om du vill delta i detta konstlotteri. Men ser du inte upp riskerar du att spendera långt mycket mer än du först planerat. Organisationerna som arrangerar utställningarna ursäktar sig och menar att de behöver ta ut denna avgift eftersom den bekostar juryns arbete.

Varför går så många konstnärer med på detta? En del av orsaken ligger i den olyckliga bilden av den konstnärliga renheten – så frikopplad den tvivelaktiga ekonomiska marknaden. Du är väl inte en karriärist som offerar den konstnärliga integriteten? Men att låtsas som att du befinner dig utanför den globala kapitalismen borde likställas med självbedrägeri. Du måste göra dig mindre viktig. Tanken med Konstsupporten är bland annat att göra det mer accepterat att se konstnärskapet som en professionell yrkesroll. Detta betyder dock att du får kliva av från din höga häst. Vill du kunna överleva på din konst måste du i någon mån vara villig att anpassa dig.

Så, du är beredd att göra vissa uppoffringar. Men när är det dags att kvittera ut? Ja du, lycklig den konstnär som kommer dit. Det är hur etablerad du är som avgör. Ditt CV är

helt enkelt vad det handlar om. Var den magiska gränser ligger, det vet jag inte. Men då du går från att behöva ansöka om att delta i de utannonserade grupputställningarna, till att bli inbjuden att skapa separatutställningar för en konsthall eller ett museum, då erbjuds du ett arvode samt att frakten av dina verk och dina egna resor bekostas av institutionen. Nu har du kanske även börjat få inbjudningar till att delta i diskussionsforum och föreläsningar. Även för dessa erbjuds ett arvode, ett resebidrag samt eventuell hotellövernattning. Då du kommit så långt är det inte länge någon vits med att frekvent ansöka om att få delta i grupputställningar av mindre betydelse. Målet är inte längre att fylla ut ditt CV och du kan med glädje stryka dessa anmälningsavgifter från listan av utlägg. Så nu har du kommit trekvarts uppför karriärstegen och förhoppningsvis har kassan jämnat ut sig. Går du inte plus, så går du i alla fall inte längre back. Lyckliga du!

Jag vill stanna upp här för att mer i detalj förklara hur det går till med arvoderade utställningar. 2009 trädde ett nytt avtal i kraft som har till syfte att skapa bättre ekonomiska förutsättningar för konstnärer. MU-avtalet gäller för statliga institutioner, men principerna är vägledande för samtliga utställningsarrangörer som mottar offentligt stöd. Den summa du erbjuds varierar beroende på institutionens besöksantal. Inom kort uppdateras utställningsersättningens nivå med hänsyn till inflation (KPI). Här har du dock, något förenklad, den grundersättning som i dagsläget gäller:

KATEGORI 1: STÖRRE MUSEER OCH KONSTHALLAR

Centrala statliga museer och andra arrangörer där besöksantalet överstiger 100 000 personer per år:

Separatutställning 4 300 kr/vecka fram till och med vecka 12

Grupputställning 2–3 deltagare x 1,5 av beloppet för separatutställning

Grupputställning 4–8 deltagare x 2 " "

Grupputställning 9–20 deltagare x 2,5 " "

KATEGORI 2: MEDELSTORA MUSEER, KONSTHALLAR OCH KULTURHUS

Centrala statliga museer där besöksantalet understiger 100 000 personer per år samt museer och konsthallar med besöksantal mellan 50 000 och 100 000 personer per år:

Separatutställning 3 200 kr/vecka fram till och med vecka 12

Grupputställning 2–3 deltagare x 1,5 av beloppet för separatutställning

Grupputställning 4–8 deltagare x 2 " "

Grupputställning 9–20 deltagare x 2,5 " "

KATEGORI 3: MINDRE MUSEER OCH KONSTHALLAR

Museer med 10 000–50 000 besökare/år:

Separatutställning 2 200 kr/vecka fram till och med vecka 12

Grupputställning 2–3 deltagare x 1,5 av beloppet för separatutställning

Grupputställning 4–8 deltagare x 2 " "

Grupputställning 9–20 deltagare x 2,5 " "

KATEGORI 4: SMÅ KONSTHALLAR OCH UTSTÄLLNINGSRUM SAMT FRIA ARENOR

Konsthallar och fria arenor med färre än 10 000 besökare/år:

Separatutställning 1 100 kr/vecka fram till och med vecka 12

Grupputställning 2–3 deltagare x 1,5 av beloppet för separatutställning

Grupputställning 4–8 deltagare x 2 " "

Grupputställning 9–20 deltagare x 2,5 " "

LÄGSTA BELOPP SOM SKA BETALAS TILL UPPHOVSMAN OAVSETT KATEGORI

Oavsett utställningens längd och oavsett vilken kategori som tillämpas:

Separatutställning 5 300 kr

Grupputställning 2–3 deltagare 3 200 kr per upphovsman

Grupputställning med 4 till 20 deltagare 2 200 kr per upphovsman

Konstnärernas Riksorganisation (KRO) och Sveriges Konstverkare och Industriformgivare (KIF) har redovisat att snittinkomsten för svenska konstnärer i dag är runt 13 000 kronor i månaden. Den summan är dock inte lika deprimerande som du vid första anblick kan tro. En konstnärs inkomster kommer även som skattefria stipendier och bidrag. Dessa 13 000 kronor handlar om vad som rapporteras in och skattas för. Så de konstnärer, som mot slutet av skatteåret anger en inkomst på 13 000 kronor, kanske inte har det så skralt i kassan trots allt. För att få veta lite mer kontaktar jag Eva Månsson, verksamhetsledare på KRO/KIF, *”Det stämmer att vi ställt frågor om taxerade inkomster i enkäten. Det innebär att vissa stipendier ej är inräknade, men en del är det. De som kan förändra inkomstbilderna för hela konstnärgruppen i någon större utsträckning är framförallt arbetsstipendierna från Konstnärsnämnden. De långa, på 5-10 år, är få (och dessutom skattepliktiga). De korta, på 1-2 år, är under **en tvåårsperiod** sammanlagt 288 stycken för bild- och formkonstnärer (inte skattepliktiga), enligt Konstnärsnämndens årsredovisning år 2013. Konstnärsnämnden och även andra aktörer, t ex stiftelser, har ytterligare fler skattefria stipendier, exempelvis assistentstipendium, resestipendier mm. Men vi bedömer att volymen inte är så stor att den kan lyfta genomsnittsinkomsterna i någon större omfattning. Vår enkät gick ut till nästan 6 000 konstnärer med en svarsfrekvens på 38 procent”*. Hon avslutar med något väldigt viktigt: icke skattepliktiga stipendier är inte heller SGI-grundande (sjukpenningsgrundande) eller ger pension. Detta medför stora problem vid sjukdom eller vid vård av sjukt barn. Dessutom löper många konstnärer risken att få en mycket låg pension.

Nu ska jag bekänna något som jag själv råkat ut för. Då jag, å Konstsupportens vägnar, kontaktade en högt profilerad konstnär för att höra om hon kunde tänka sig att ge ett tips i anslutning till en inkommen fråga, fick jag detta tillbaka: *”Svaret är: Är det här ett arvoderat uppdrag eller en av dessa små arbetsinsatser som vi konstnärer anses göra gratis för att det gagnar vår karriär?”* Jag blev förstummad och visste inte om jag hade rätt att vara det. Det kändes väldigt främmande eftersom jag aldrig tidigare befunnit mig på den sidan bordet. Plötsligt insåg jag att hon uppfattade mig som den som utnyttjade konstnärer då jag i själva verket hoppades vara den som hjälpte till.

Kommunikationen gick aldrig längre än så. Men istället för ett välformulerat tips fick jag ett användbart citat. Jag hoppas hon inte tar illa upp ...

Lycka till,

Ida